

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΝΕΡΓΕΙΑ • ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΔΟΜΗΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

**ΑΝΤΩΝΙΝΑ
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΓΛΟΥ**

*Δικηγόρος, MSc ΕΜΠ, Ειδικός Επιστήμονας
στον Συνήγορο του Πολίτη*

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΓΓΙΑΣ

*Αναπλ. Καθηγητής ΕΜΠ, Βοηθός Συνήγορος
του Πολίτη στον Κύκλο Ποιότητας Ζωής*

*Θεσμικό πλαίσιο προστασίας
Γεωτόπων*

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΑΤΥΠΟ

nbonline.gr

ΨΗΦΙΑΚΗ ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΤΩΝΙΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΓΛΟΥ

Δικηγόρος, MSc ΕΜΠ, Ειδικός Επιστήμονας στον Συνήγορο του Πολίτη

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΓΙΑΣ

Αναπλ. Καθηγητής ΕΜΠ, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη στον Κύκλο Ποιότητας Ζωής

Θεσμικό πλαίσιο προστασίας Γεωτόπων

Ανάπτυπο από το «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ»

Τεύχος 4 / Έτος 2017

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομικάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Θεσμικό πλαίσιο προστασίας Γεωτόπων

ΑΝΤΩΝΙΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΓΛΟΥ, Δικηγόρος, MSc ΕΜΠ, Ειδικός Επιστήμονας στον Συνήγορο του Πολίτη
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΓΙΑΣ, Αναπλ. Καθηγητής ΕΜΠ, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη στον Κύκλο Ποιότητας Ζωής

Η αλλοίωση του γεωπεριβάλλοντος απαντάται πολύ συχνά σε όλη την επικράτεια της χώρας μας. Το γεγονός αυτό φανερώνει νομοθετικά κενά, προβλήματα διοικητικής φύσης, αλλά και μία γενικότερη προσέγγιση του αναπτυξιακού σχεδιασμού των τοπικών κοινωνιών που δεν εξυπηρετεί αφ' ενός την περιβαλλοντική προστασία και αφ' ετέρου την ανάδειξη και αξιοποίηση των πολύτιμων γεωλογικών στοιχείων προς όφελος των οικισμών - πόλεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της επάρκειας του θεσμικού πλαισίου και η ανάδειξη των ζητημάτων που προκύπτουν σε σχέση με την προστασία της γεωλογικής κληρονομιάς. Κατ' αυτό τον τρόπο, θα ερευνηθεί, αν δύναται να υπάρξει προστασία των γεωτόπων, όχι μόνο μέσω απολύτων κανονιστικών προβλέψεων, αλλά και μέσω της ένταξης των στοιχείων αυτών στην αναπτυξιακή δυναμική του τόπου, εφ' όσον υπάρξει το ανάλογο ενδιαφέρον, πρωτίστως, από τους ίδιους τους κατοίκους.¹

Εισαγωγή

Το γεωπεριβάλλον είναι αναπόσπαστο τμήμα του φυσικού περιβάλλοντος, δυναμικά και διαρκώς εξελισσόμενο. Εξ αυτού του λόγου, βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με όλες τις φυσικές διεργασίες, αλλά και τη δραστηριότητα του ανθρώπου σε αυτό. Συγκεκριμένα, το αβιοτικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με τη διάδοση και εξέλιξη των βιοτικών στοιχείων και κατ' επέκταση, με την ύπαρξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι η ανθρώπινη ιστορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους γεώτοπους, στους οποίους έζησαν οι πρόγονοι. Παράλληλα, η γεωιστορική διαδρομή του πλανήτη μας αποτυπώνεται στους γεώτοπους, οι οποίοι βοηθούν και να κατανοήσουμε τις διαδικασίες εξέλιξης της ζωής.

Ο Ελληνικός χώρος, σε σύγκριση με άλλες περιοχές του πλανήτη, παρουσιάζει υψηλή γεωποικιλότητα, η οποία έχει εξέχουσα περιβαλλοντική, επιστημονική, εκπαιδευτική και πολιτιστική αξία. Η προστασία αυτού του πλούτου, ενδια-

φέρει άμεσα για τη διατήρηση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου ποιότητα ζωής των κατοίκων της χώρας.

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των γεωτόπων, αλλά και η διοικητική πρακτική των αρμοδίων υπηρεσιών δεν έχουν, μέχρι σήμερα, προστατέψει σε ικανοποιητικό βαθμό, ούτε και έχουν αναδείξει την ιδιαιτερότητα και τη δυναμική των γεωτόπων σε συνάρτηση με τον χώρο που εδράζονται. Περαιτέρω, το εν λόγω πλαίσιο και η εφαρμογή του δεν λαμβάνει σε καμία περίπτωση υπ' όψη τις ανάγκες, αλλά και τις δυνατότητες των τοπικών κοινωνιών, με αποτέλεσμα κάθε σχεδιασμός προστασίας και ανάπτυξης να κινδυνεύει να αποβεί είτε ουτοπικός είτε ασφυκτικός, καθώς αποκόβει το προστατευτέο αντικείμενο από τα άμεσα και φυσικά υποκείμενα αναφοράς του, που είναι οι ίδιοι οι κάτοικοι της περιοχής.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να συμβάλει στη βέλτιστη προστασία των γεωτόπων και στην αιεσιφορική ανάδειξή τους. Προκειμένου να προσεγγιστεί αυτός ο στόχος, ερευνάται το κανονιστικό πλαίσιο και προτείνονται θεσμικές προσεγγίσεις, διαφορετικές από αυτές που μέχρι σήμερα έχουν υιοθετηθεί. Επίσης, συζητείται η αναγκαιότητα της ευελιξίας των αναπτυξιακών σχεδιασμών, προκειμένου να μπορούν αυτοί να ανταποκριθούν στις ιδιαιτερότητες, όχι μόνο των φυσικών στοιχείων που θα κληθούν να «αγκαλιάσουν», αλλά και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας στην οποία αναφέρονται.

1. Έννοια γεωτόπου

Προκειμένου να γίνει κατανοητό το αντικείμενο της επιδιωκόμενης προστασίας, είναι αναγκαίο να αποσαφηνισθεί η έννοια του γεωτόπου. Σύμφωνα με τον ν. 3947/2011 ως γεώτοποι έχουν οριστεί (άρθρο 2 παρ. 2) «οι γεωλογικές - γεωμορφολογικές δομές που συνιστούν φυσικούς σχηματισμούς και αντιπροσωπεύουν σημαντικές στιγμές της γεωλογικής ιστορίας της γης, είναι σημαντικοί μάρτυρες της μακράς εξέλιξης της ή δείχνουν σύγχρονες φυσικές, γεωλογικές διεργασίες που συνεχίζουν να εξελίσσονται στην επιφάνεια της Γης», ενώ στην ιστοσελίδα του ΙΓΜΕ οι γεώτοποι αναφέρονται ως τα «βιβλία» της γης. Σύμφωνα με το πρόγραμμα που εκπονείται αυτή τη στιγμή από το ΙΓΜΕ (ΓΕΩΧΑΡΤ), η τυποποίηση των γεωτόπων στην Ελλάδα ακολουθεί το σύστημα που υιοθετήθηκε από την IUGS (International Union of Geological Sciences). Έτσι, προβλέπονται οι ακόλουθες κατηγορίες:

1. Το παρόν άρθρο βασίζεται στη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία της Αντωνίνας Παπαθανασογλου, με θέμα: «Κατευθύνσεις πλαισίου προστασίας και ανάδειξης γεωτόπων: Τα παραδείγματα της Μηλιάς Γρεβενών και της Κωπαϊίδας - Προβλήματα κα Προοπτικές» στο πλαίσιο του ΔΠΜΣ «Περιβάλλον & Ανάπτυξη» του ΕΜΠ.

1. Θέσεις στρωματογραφικού ενδιαφέροντος
2. Θέσεις αντιπροσωπευτικές για το παλαιοπεριβάλλον
3. Απολιθωματοφόρες θέσεις (απολιθώματα)
4. Θέσεις πετρολογικού ενδιαφέροντος
(Πυριγενή, ιζηματογενή, μεταμορφωμένα, φλύσκη, οφιολιθική ακολουθία, μολλάσσα, δομές υφαιστεικού ενδιαφέροντος)
5. Θέσεις ορυκτολογικού & οικονομικού ενδιαφέροντος
(Μεταλλεία, ορυχεία, λατομεία, γεωθερμικά πεδία, ορυκτή πρώτη ύλη, μεταλλοφόρες εμφανίσεις)
6. Θέσεις τεκτονικού ενδιαφέροντος
7. Γεωμορφολογικές δομές και τοπία
(Καρστικά σπήλαια και άλλες καρστικές υπόγειες δομές, καρστικές επιφανειακές δομές, σπήλαια μη καρστικής προέλευσης, φαράγγια, μορφές παγετώδους προέλευσης και παγετώδεις αποθέσεις, γεωμορφές αιολικής διάβρωσης, γεωμορφές θαλάσσια διάβρωσης, παράκτιες γεωμορφές, γεωμορφές ποτάμιας διάβρωσης)
8. Θέσεις υδρολογικού - υδρογεωλογικού ενδιαφέροντος
(Πηγές, θερμές πηγές - θερμοατμίδες - ιαματικά λουτρά, λίμνες, λιμνοθάλασσες, ποτάμια, δέλτα)
9. Γεωπολιτιστικές θέσεις
(Γεω-ιστορικές θέσεις, γεω-αρχαιολογικές, γεω-μυθολογικές, μεγάλες τεχνικές κατασκευές, θέσεις ιστορικές για την ανάπτυξη των γεωπιστημών)
10. Θέσεις με ηπειρωτικής ή ωκεάνιας κλίμακας γεωλογικά χαρακτηριστικά.

Η προστασία αυτών των στοιχείων εντάσσεται στην έννοια της γεωδιατήρησης, δηλαδή στη διατήρηση της γεωπικιολότητας. Η επίτευξη της γεωδιατήρησης είναι εξαιρετικά σημαντική, επειδή οι γεώτοποι δεν αποκαθίστανται και δεν αναπληρώνονται αν καταστραφούν. Περαιτέρω, αποτελούν τη γεωλογική κληρονομιά του πλανήτη, ενώ παρουσιάζουν για τον άνθρωπο σημαντικό ενδιαφέρον, καθώς προσφέρουν πληροφορίες για τη γεωιστορία και το παλαιοπεριβάλλον μέσω της επιστημονικής έρευνας (άρα και η εκπαιδευτική τους αξία είναι μεγάλη), έχουν λαογραφική - ιστορική και ενίοτε αρχαιολογική αξία, είναι μέρος οικοτόπων ή ενδιαίτημα συγκεκριμένων ειδών και τέλος, λειτουργούν ως αναπτυξιακό πόλο μέσω της ψυχαγωγίας και του τουρισμού (Δαμιανός, 2013).

2. Θεσμικό Πλαίσιο Προστασίας Γεωτόπων

Είναι γεγονός ότι τα αβιοτικά στοιχεία του περιβάλλοντος προστατεύονται στην Ευρωπαϊκή και Διεθνή θεσμική πραγματικότητα, κυρίως αν επηρεάζουν το βιοτικό περιβάλλον με κάποιο τρόπο (Ζούρος, 2005). Προσεγγίσεις περιβαλλοντικής προστασίας που εμπεριέχουν στοιχεία προστασίας των γεωτόπων μπορούν να εντοπιστούν στις κατευθυντήριες οδηγίες της UNESCO για τη διατήρηση της Διεθνούς Κληρονομιάς (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Conservation - 1994), στην Ευρωπαϊκή

Σύμβαση για το Τοπίο, αλλά και στην 92/43 οδηγία για τη διατήρηση της Γεωποικιλότητας. Εντούτοις, δεν υπάρχει σαφής θεσμική πρόβλεψη και άμεση προστασία των γεωλογικών σχηματισμών.

Στο Ελληνικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 1 του Συντάγματος «Ειδικοί Νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπογείων υδάτων και γενικά του υπογείου πλούτου». Αυτή η Συνταγματική αναφορά συμπεραίνουμε ότι εστιάζει στο γεωπεριβάλλον, προφανώς όμως, επιδιώκοντας να προστατέψει την διαχειριστική - οικονομική αξία που έχει αυτό για το κράτος. Όπως κατωτέρω θα αναλυθεί, σε εθνικό επίπεδο (όπως άλλωστε συμβαίνει και στο κοινοτικό και διεθνές), η θεσμική προστασία των γεωτόπων, δεν έχει ενιαία αντιμετώπιση. Ειδικότερα, τα γεωλογικά μνημεία θεωρούνται αξία προστασίας μέσω πολλών προσεγγίσεων, αναλόγως του κυριότερου, κάθε φορά, προστατευτέου χαρακτηριστικού που προτάσσει το θεσμικό υποκείμενο. Έτσι διαπιστώνουμε ότι άλλες φορές οι γεώτοποι προστατεύονται ως οικότοποι ειδών, ως τμήμα του πολιτιστικού περιβάλλοντος, ως στοιχεία του τοπίου, ως επιστημονικά αντικείμενα που χρήζουν μελέτης και προστασίας κ.λπ. Αν και αρχικά η εικόνα αυτών των πολυεπίπεδων, αλληλοσυμπληρούμενων και άλλες φορές συγκρουόμενων διαδικασιών προστασίας, δημιουργεί προβλήματα στην κατανόηση και εφαρμογή, ωστόσο δείχνει κάτι πολύ θετικό, στο οποίο οφείλουμε να εστιάσουμε: Οι γεώτοποι «κερδίζουν» την προστασία τους, γιατί ουσιαστικά επηρεάζονται και επηρεάζουν σε μέγιστο βαθμό τις ανθρώπινες δραστηριότητες και τη χωρική εκδήλωσή τους.

A. Οι γεώτοποι ως ιδιοκτησία

Όπως προαναφέρθηκε, το Σύνταγμα στο αρθρ. 18 επιβάλλει την έκδοση ειδικών νόμων που θα ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 1001 του Αστικού Κώδικα: «Η κυριότητα πάνω σε ακίνητο εκτείνεται, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, στο χώρο πάνω και κάτω από το έδαφος. Δεν μπορεί, όμως, ο κύριος να απαγορεύσει ενέργεια που επιχειρείται σε τέτοιο ύψος ή βάθος, ώστε να μην εξαρτά κανένα συμφέρον από την απαγόρευση». Η διάταξη αυτή δεν παρέχει στον κύριο του ακινήτου αυτοτελή αξίωση κατά των τρίτων, αλλά τη δυνατότητα άσκησης των αξιώσεων που πηγάζουν από τη διατάραξη του δικαιώματος κυριότητας (π.χ. άσκηση αρνητικής αγωγής, αξίωση αποζημίωσης από αδικοπραξίες κ.λπ.).

Ειδικοί νόμοι, μέχρι σήμερα, έχουν εκδοθεί για τα μεταλλεία, για τα υπόγεια ύδατα, καθώς και για τις ιαματικές πηγές. Σύμφωνα με τον Μεταλλευτικό Κώδικα, η μεταλλευτική ιδιοκτησία (ιδιοκτησία υπεδάφους) είναι διαφορετική και ανεξάρτητη από την ιδιοκτησία του εδάφους. Ιδιοκτησία των μεταλλευτικών ορυκτών έχει ο κάτοχος της «Οριστικής

Παραχώρησης Μεταλλείου». Η οριστική παραχώρηση είναι κανονικό ιδιοκτησιακό δικαίωμα που μεταγράφεται στο υποθηκοφυλακείο και μεταβιβάζεται, πωλείται ή κληρονομείται. Η κυριότητα των λατομικών ορυκτών ανήκει, εντούτοις, στον ιδιοκτήτη του εδάφους που έχει το δικαίωμα έρευνας και εκμετάλλευσης. Η διάκριση μεταξύ λατομικών και μεταλλευτικών ορυκτών είναι κατ' ουσίαν συμβατική και δεν βασίζεται τόσο σε επιστημονικά, αλλά κυρίως σε οικονομικά κριτήρια² (Παϊτά, 2003).

Σχετικά με τα υπόγεια ύδατα, ο ν. 1739/1987, προβλέπει ότι ο κύριος ακινήτου, κάτω από το οποίο βρίσκονται υπόγεια νερά που εξυπηρετούν ευρύτερες υδρευτικές ανάγκες (πόλεων - οικισμών ή αγροτικών περιοχών), έχει περιορισμένο δικαίωμα χρήσης (μόνο) του νερού, ύστερα από άδεια της αρχής ή και χωρίς αυτήν, όχι όμως και δικαίωμα διάθεσης ή εκμετάλλευσης των νερών με χρηματικό ή άλλο αντάλλαγμα. Έτσι τα υπόγεια ύδατα δεν θεωρούνται ιδιωτικό περιουσιακό στοιχείο (ΑΠ 48/1999, ΣτΕ 389/1999, ΣτΕ 4531/1998 και ΣτΕ 3235/1993).

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι, βάσει του ν. 3498/2006, ανήκουν κατά κυριότητα στον ΕΟΤ (και πλέον με το άρθρο 196 του ν. 4389/2016 στην ΕΤΑΔ), ανεξαρτήτως της κυριότητάς του εδάφους.

B. Οι γεώτοποι ως μέρος του βιοτικού περιβάλλοντος

Τα θεσμικά μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος βασίζονται, κυρίως, στον ν. 3937/11 ο οποίος τροποποίησε τον ν. 1650/1986. Με τη νεότερη νομοθεσία έγινε ένα θετικό βήμα για την αποσαφήνιση των γεωπεριβαλλοντικών εννοιών. Η ουσιαστική διαφορά είναι ότι στις πρόσφατες διατάξεις υπογραμμίζεται η αυταξία ενός σχηματισμού, η εγγενής γεωλογική και γεωμορφολογική αξία του, ανεξαρτήτως εάν συμβάλλει στη διατήρηση των φυσικών διεργασιών και στην προστασία φυσικών πόρων ή εάν έχει επιστημονική αξία. Επίσης, για πρώτη φορά, στο άρθρο 2 παρ. 2 του ν. 3937/2011, δίνεται ο ορισμός του γεωτόπου, ενώ στη διάταξη για τα προστατευόμενα τοπία αναφέρεται η έννοια του γεωπάρκου.

Προκειμένου να χαρακτηριστεί μια περιοχή ως προστατευόμενο τοπίο ή ως προστατευόμενος φυσικός σχηματισμός και να καθοριστούν οι προτεραιότητες διατήρησης, απαιτείται η έκδοση απόφασης του Γενικού Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την αξία του προστατευτέου αντικείμενου και απλή γνώμη του αιρετού Περιφερειάρχη (ν. 3937/2011 άρθρο 6 παρ. 3). Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι για να ενεργοποιηθεί η προστασία των εν λόγω διατάξεων απαιτείται η έκδοση διοικητικής πράξης και οι γεώτοποι δεν απολαμβάνουν προστασίας ευθέως λόγω της φύσεώς τους. Επίσης, ζητήματα δημιουργούνται και εξαιτίας του ότι, πριν το διοικητικό χαρακτηρισμό, οι φορείς οφείλουν πάντα να «αξιολογήσουν», χωρίς να υπάρχουν τυποποιημένα και θεσμοθετη-

2. Ο νομοθέτης έχοντας λάβει υπ' όψη την οικονομική σημασία ορισμένων βιομηχανικών ορυκτών (π.χ. τάλκης, φθορίτης, αμίαντος, άστριοι, λευκόλιθος) τα κατέταξε στα μεταλλεύματα (Παϊτά, 2003).

μένα κριτήρια ή κατευθυντήριες οδηγίες, το κατά πόσο ένας γεώτοπος ή μια γεωμορφή πληροί τα κριτήρια της *εξαιρετικής ή μοναδικής αξία* (για τα φυσικά μνημεία) ή της *ξεχωριστού χαρακτήρα, με σημαντική αισθητική, οικολογική ή/και πολιτιστική αξία* (για τα προστατευόμενα τοπία). Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου θα έπρεπε να είχε ακολουθηθεί η έκδοση υ.α., προκειμένου να επικαιροποιηθεί το περιεχόμενο των ειδικών περιβαλλοντικών μελετών και να εξειδικευτεί το περιεχόμενο και οι διαδικασίες έγκρισης των ειδικών μελετών.³ Η παράλειψη έκδοσης της ανωτέρω υ.α., στην ουσία, καλύπτεται με την εφαρμογή των διατάξεων της κυα 69269/5387/1990 ως προς το περιεχόμενο των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (άρθρο 16 πίνακας 4), όμως, αντίστοιχα δεν επιλύεται και το ζήτημα της πρόβλεψης του περιεχομένου και των διαδικασιών έγκρισης των ειδικών μελετών που απαιτούνται για τον χαρακτηρισμό των περιοχών, αναλόγως των ειδικότερων στοιχείων τους. Στην πράξη, αναλόγως του είδους της γεωμορφής, οι αρμόδιες υπηρεσίες απαιτούν συγκεκριμένες μελέτες.

Εξαιρετικά σημαντικό είναι ότι με την υπ' αριθ. 16374/3696/1998 υ.α. ορίστηκε η διαδικασία έγκρισης προδιαγραφών για την εκπόνηση μελετών γεωλογικής καταλληλότητας στις προς πολεοδόμηση περιοχές. Ακολούθως, με την υ.α. υπ' αριθ. 37691/2007 θεσπίστηκαν οι προδιαγραφές για την εκπόνηση των μελετών γεωλογικής καταλληλότητας που συντάσσονταν στο, τροποποιημένο πλέον, με τον ν. 4447/2016, πλαίσιο των ΣΧΟΑΠ. Παράδειγμα επιτυχημένης χρήσης του συγκεκριμένου νομικού εργαλείου αποτελεί η συνεργασία μεταξύ του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, που κατ' ουσίαν διαχειρίζεται και το Γεωπάρκο Ψηλορείτη, και της Περιφέρειας Κρήτης (Φασουλός, 2011).

Γ. Οι γεώτοποι ως στοιχεία του τοπίου

Το 2010, με τον ν. 3827/2010, τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου ή Σύμβαση της Φλωρεντίας, με καθυστέρηση 10 ετών από την υπογραφή της, προφανώς λόγω της μη δεσμευτικότητας της. Το Συμβούλιο της Ευρώπης όρισε ως τοπίο την περιοχή που αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος ως «αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών και /ή ανθρωπογενών παραγόντων». Αντίστοιχα, η προστασία του τοπίου επιτυγχάνεται μέσα από δράσεις για να συντηρηθούν και να διατηρηθούν τα σημαντικά ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που δικαιολογούνται από την αξία του ως κληρονομιάς, η οποία πηγάζει από τη φυσική του διαμόρφωση και/ή από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Τα υπογράφοντα μέλη οφείλουν να εντάξουν το τοπίο στις περιφερειακές και αστικές πολιτικές σχεδιασμού τους.

3. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις: «Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής θα επικαιροποιηθεί το περιεχόμενο των ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, το οποίο τώρα διέπεται από υπουργική απόφαση του 1990, ενώ θα εξειδικευτεί το περιεχόμενο και οι διαδικασίες έγκρισης των ειδικών μελετών που απαιτούνται με βάση τον παρόντα νόμο για τον χαρακτηρισμό των περιοχών 3.2, 4.3 και 5».

Η κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το τοπίο αποτελεί σταθμό για την ενσωμάτωση της διάστασης του τοπίου στο χωρικό σχεδιασμό (Γεμεντζή και Ζαχαρός, 2013), καθώς στα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) των Περιφερειών της χώρας αναδεικνύεται για πρώτη φορά το θέμα της προστασίας και διαχείρισης του τοπίου σε σημαντική παράμετρο χωροταξικού και περιφερειακού σχεδιασμού. Στις προδιαγραφές μελετών αξιολόγησης προβλέπεται η αξιολόγηση των τοπίων και η αναφορά των κινδύνων υποβάθμισης, ενώ στο παράρτημα Ι αναπτύσσεται αναλυτική μεθοδολογία για τη μελέτη του Τοπίου στα Περιφερειακά Χωροταξικά Σχέδια. Για τη διαχείριση του τοπίου, και ιδίως για την προστασία του, οριοθετούνται ζώνες τοπίου, οι οποίες θεσμοθετούνται κατόπιν βαθμολόγησης της αξίας του, αλλά και του κινδύνου υποβάθμισής του. Η όλη νομοθετική θεώρηση καταδεικνύει ότι το τοπίο δεν μπορεί να εννοηθεί ως μια μονοδιάστατη οντότητα, δεδομένου ότι διαμορφώνεται από τη συνύπαρξη όλων των φυσικών παραγόντων και του ανθρώπου, με αποτέλεσμα η διατήρησή του να είναι άμεσα εξαρτώμενη από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της περιοχής.

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ο όρος «γεωλογικά τοπία» και ως τέτοια θεωρούνται «οι μικρές ή μεγάλες περιοχές, που βρίσκονται στην επιφάνεια της γης, ή προήλθαν από ανθρώπινη δραστηριότητα και παρουσιάζουν με σαφήνεια στοιχεία, υδρολογικά, παλαιοντολογικά, γεωλογικά ή γεωμορφολογικά ή ένα γεωλογικό φαινόμενο ή τα αποτέλεσμα των ενδογενών και εξωγενών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων των διεργασιών τους με τις μεταξύ τους, αλληλεπιδράσεις, που έλαβαν χώρα στον γεωλογικό χρόνο ... Έχει τη δική του σύνθεση, δομή, σχήμα και φανερώνει τις δυνάμεις που το μορφοποίησαν. Το γεωλογικό τοπίο είναι προσδιορισμένο και μοναδικό στο χώρο και το γεωλογικό χρόνο και στο στάδιο της εξέλιξής του. Μπορεί να συγκριθεί, να αξιολογηθεί, να καταταχθεί και να δώσει πληροφορίες, για το παλαιοπεριβάλλον, το παλαιοκλίμα που επικρατούσαν κατά την περίοδο σχηματισμού του». Εδώ παρατηρείται ότι το γεωλογικό τοπίο, ουσιαστικά, έχει την ίδια έννοια με τον γεώτοπο, όπως αυτή αποτυπώθηκε ανωτέρω (Δαμιανός, 2013).

Η κήρυξη τοπίων ως ιδιαίτερου φυσικού κάλους (ΤΙΦΚ) ξεκίνησε σε εφαρμογή του ν. 1469/1950, ο οποίος προέβλεπε την προστασία τους μέσω των διατάξεων του ν. 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων». Οι αρμοδιότητες χαρακτηρισμού μεταφέρθηκαν, το 1986, από το Υπουργείο Πολιτισμού στο τότε ΥΠΕΧΩΔΕ. Ωστόσο, τόσο η μη εξειδίκευση του βαθμού προστασίας, όσο και η ασθενής πολιτική βούληση, όπως εκφράστηκε μέσα από τη διοικητική πρακτική, σε καμία περίπτωση δεν κατάφερε να τα προστατέψει ικανοποιητικά και τα παραδείγματα καταστροφής είναι δυστυχώς πολυάριθμα (Βλαντού, 2010). Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η μεμονωμένη προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της υπαίθρου ή του αστικού περιβάλλοντος, δεν είναι αρκετή, εάν πραγματικά είναι επιθυμητή η μακρόχρονη διατήρηση και ανάδειξή τους. Οι περιοριστικοί όροι της νομοθεσίας μπορούν να είναι χρήσιμοι και αποδοτικοί μόνο υπό τον όρο της συμμετοχής τους σε έναν σχεδιασμό ο οποίος κατανοεί

και συγκεκριώνει τις ανάγκες και τις δυνατότητες μιας περιοχής, όπως αποτυπώνονται μέσα από τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον χώρο. Σύμφωνα με την Α. Βλαντού (Βλαντού, 2010): «Η βελτίωση του νομικού πλαισίου κρίνεται συνεπώς σκόπιμη, πλην όμως δεν αποτελεί το μείζον σε προτεραιότητα θέμα που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Η νομική προστασία θα παραμείνει πλασματική, εάν δεν συνοδευτεί στην εφαρμογή με ισχυρή οργάνωση και συντονισμό στο κέντρο, με παράλληλη αποτελεσματική περιφερειακή και τοπική διαχείριση».

Στο σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα (ΥΠΕΚΑ, 2014) αναγνωρίζεται ότι τα τοπία αντικατοπτρίζουν, μεταξύ άλλων, την αλληλεπίδραση ανθρώπων και φύσης και αποτελούν σημαντικό μέρος της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, συμβάλλοντας στην ευημερία τους. Κατωτέρω, ο συντάκτης καταλήγει ότι είναι απαραίτητη η διατύπωση Πολιτικής Τοπίου, η οποία θα πρέπει να βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βάσει της Σύμβασης για το Τοπίο. Η πολιτική του τοπίου στοχεύεται να ενσωματωθεί σε όλες τις τομεακές πολιτικές και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διατήρηση του τοπίου εκτός προστατευόμενων περιοχών, αλλά και στη διατήρηση των γεωτόπων και της παλαιοντολογικής βιοποικιλότητας.

Παρά τις αδυναμίες του εφαρμοζόμενου πλαισίου για την προστασία του τοπίου, είναι προφανές ότι οι ανωτέρω διατάξεις αποτελούν ένα ισχυρό σχεδιαστικό εργαλείο, εφόσον χρησιμοποιηθούν με συνέπεια. Μέσα από αυτές τις διατάξεις δύναται να προσεγγισθεί και η προστασία των γεωτόπων, προκειμένου να γίνουν κατανοητά και να αξιοποιηθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά τους που κάνουν σαφή τη σύνδεσή τους με τις τοπικές κοινωνίες, τις οποίες έχουν διαμορφώσει και τους διαμορφώνουν. Η προσέγγιση της προστασίας των γεωτόπων, μέσω της προστασίας του τοπίου, στοχεύει σαφώς, στην αποδοχή της ανάγκης ισορροπίας μεταξύ φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Δ. Οι γεώτοποι ως πολιτιστικό αγαθό

Το 1972 διατυπώθηκε για πρώτη φορά στη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία της Πολιτιστικής και της Φυσικής Κληρονομιάς από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO η ανάγκη ίσης προστασίας των φυσικών θέσεων, στις οποίες υπάρχει βιολογικό ή γεωλογικό απόθεμα παγκόσμιας σημασίας. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένα γεωλογικά μνημεία, εντάχθηκαν στον κατάλογο των Θέσεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO και πάλι όμως με μεγαλύτερη εστίαση σε αυτά που φιλοξενούσαν κάποια αξιόλογα είδη πανίδας ή χλωρίδας (Θεοδοσίου, 1997). Ειδικότερα στο άρθρο 1 της σύμβασης αναφερόταν ότι προστατεύονται ως μνημεία τα σπήλαια τα οποία είχαν οικιστική χρήση, ενώ στο άρθρο 2 της συνθήκης προστατεύονται γενικά οι γεωλογικοί σχηματισμοί, αλλά εφόσον είναι αξιόλογοι για τη διατήρηση σπανίων ειδών χλωρίδας και πανίδας. Στο 1ο Παγκόσμιο Συμπόσιο για την Προστασία της Γεωλογικής Κληρονομιάς τον Ιούνιο του 1991 υπό την αιγίδα της UNESCO στο Digne της Γαλλίας, υπογράφηκε διακήρυξη από 30 χώρες, με την οποία εζητείτο από τις

διεθνείς και εθνικές αρχές να προστατεύσουν την παγκόσμια κληρονομιά χρησιμοποιώντας όλα τα απαραίτητα νομικά, οικονομικά και άλλα μέσα που διαθέτουν. Χαρακτηριστικά στη διακήρυξη αναφερόταν: «*Το παρελθόν την γης είναι εξίσου σημαντικό με εκείνο του ανθρώπου. Ήλθε ο καιρός να μάθουμε να το προστατεύουμε, και με αυτόν τον τρόπο, να μάθουμε για το παρελθόν της Γης και να διαβάσουμε αυτό το "Βιβλίο" που γράφτηκε πολύ πριν την έλευσή μας: αυτή είναι η γεωλογική μας κληρονομιά. Εμείς και η Γη μοιραζόμαστε μια κοινή κληρονομιά. Εμείς και οι κυβερνήσεις μας δεν είμαστε παρά μόνο φρουροί αυτής της κληρονομιάς. Όλοι οι άνθρωποι οφείλουν να κατανοήσουν ότι και η μικρότερη καταστροφή ακρωτηριάζει, καταστρέφει και οδηγεί σε αμετάκλητη απώλεια. Κάθε μορφή ανάπτυξης οφείλει να σέβεται τη μοναδικότητα αυτής της κληρονομιάς*» (Φέρμελη και Κουτσουβέλη, 2006).

Όπως προαναφέρθηκε, ήδη από το 1950 (ν. 1469/1950) τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους θεωρούντο πολιτιστικά αγαθά και το Υπουργείο Πολιτισμού, μέχρι το 1986, είχε αναλάβει τον χαρακτηρισμό και την προστασία τους. Αν και το αντικείμενο προστασίας των τοπίων, αργότερα, μεταφέρθηκε στο ΥΠΕΧΩΔΕ και το ΥΠΠΟ απεκδύθηκε των αρμοδιοτήτων του, η ειδικότερη νομοθεσία περί προστασίας ορισμένων γεωλογικών σχηματισμών παρέμεινε ιδιαίτερος περίπλοκος, λόγω του έντονου πολιτιστικού περιεχομένου που αυτοί διαθέτουν.

Κατωτέρω, θα αναλυθούν οι διαφοροποιήσεις προστασίας των σπηλαίων και των παλαιοντολογικών καταλοίπων, καθώς αυτές οι δύο συγκεκριμένες περιπτώσεις παρουσιάζουν ιδιόμορφη νομοθετική προσέγγιση.

Σπήλαια

Η μελέτη της νομοθεσίας για την προστασία των σπηλαίων είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, καθώς παρατηρείται ότι, ενώ παλαιότερα υιοθετείτο μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την πολιτιστική αξία τους, μετέπειτα, προφανώς λόγω της ενεργοποίησης των διατάξεων του ν. 1650/1986, η προσέγγιση αυτή αλλοιώθηκε και το προστατευτέο αντικείμενο διαχωρίστηκε ως προς τις ιδιότητές του, ενώ ο τρόπος προστασίας του καθορίστηκε σύμφωνα με αυτές.

πδ/γμα 941/1977: Στο άρθρο 46 του πδ/τος 941/1977 «Περί οργανισμού του ΥΠΠΟ» αναφερόταν ότι η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας είναι αρμόδια για «*ανασκαφήν, μελέτην και προστασίαν των σπηλαίων τα οποία παρουσιάζουν ενδιαφέρον από φυσικής, αρχαιολογικής, ιστορικής παλαιοντολογικής και παλαιοανθρωπολογικής απόψεως ...*». Ενώ σύμφωνα με την παρ. 4 «*κάθε ενέργεια οποιουδήποτε κρατικού, Πανεπιστημιακού ή ιδιωτικού φορέα, υπάγεται στη δικαιοδοσία του ΥΠΠΕ και διέπεται από τις διατάξεις του κ.ν. 5351/1932 "Περί Αρχαιοτήτων" και του νομ. 1469/1950 "περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830"*. Οι περιφερειακές μονάδες του ΥΠΠΕ, οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές και [τα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα και σταθμοί χωροφυλακής] καθίστανται συνυπεύθυνοι για την

προστασία των σπηλαίων, λιμναίων ή εναλίων, σπηλαιοβαράθρων, δολίνων της περιοχής τους, σε συνεργασία με την αρμόδια Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας, απαγορεύοντας στο εξής κάθε είδους επέμβαση, εξερεύνηση, εκμετάλλευση, "αξιοποίηση" από οποιονδήποτε φορέα Ελληνικό ή ξένο, χωρίς προηγούμενη έγκριση του [ΥΠΠΕ]». **υα 34593/1108/1983:** Ακολούθως, η υα 34593/1108/1983 αντιμετώπιζε τα σπήλαια ως τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, στο άρθρο 1 προβλεπόταν ότι: «*Τα σπήλαια περιλαμβάνονται στην κατηγορία των Μνημείων και θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ως έργα του ανθρώπου ή της φύσης με παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική, αισθητική, εθνολογική, ανθρωπολογική ή παλαιοανθρωπολογική*». Περαιτέρω, στο άρθρο 2 οριζόταν ότι: «*Τα σπήλαια θεωρούνται παράλληλα ως αναπόσπαστο τμήμα της αρχαιολογικής κληρονομιάς ...*». Τέλος, η προστασία, έρευνα, ανασκαφή και μελέτη των σπηλαίων ήταν αρμοδιότητας της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας του Υπουργείου Πολιτισμού. Η εν λόγω υπουργική απόφαση θέσπισε τα κριτήρια προστασίας των σπηλαίων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της «*Διεθνούς συμβάσεως εις Παρισίους την 23ην Νοεμβρίου 1972 για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς*», η οποία ωστόσο αναφερόταν μόνο στην προστασία ως μνημείων των σπηλαίων που έχουν χρησιμοποιηθεί για οίκηση.

ν. 3028/2002 και πδ/γμα 191/2003: Με τον αρχαιολογικό νόμο 3028/2002 στα αρχαία μνημεία περιλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα, για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη (άρθρο 2 εδάφιο β' περ. αα'). Περαιτέρω, στην παρ. 4 του άρθρου 6 ορίζεται ότι τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από τον νόμο, χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξεως. Ως εκ τούτου, δεν απαιτείται για την προστασία τους η έκδοση απόφασης χαρακτηρισμού, ενώ με το άρθρο 7 παρ. 1 καθίσταται σαφές ότι τα αρχαία ακίνητα μνημεία, που χρονολογούνται έως και το 1453, ανήκουν στο Δημόσιο κατά κυριότητα και νομή και είναι πράγματα εκτός συναλλαγής και ανεπίδεκτα χρησικτησίας.

Ο διαχωρισμός των σπηλαίων σε δύο κατηγορίες, με κριτήριο τον εντοπισμό ή μη ενδείξεων ανθρώπινης ύπαρξης, εμφανίζεται για πρώτη φορά στον νέο αρχαιολογικό νόμο. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. β' εδάφιο αα' του ν. 3028/2002 (*Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*): «*Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται τα σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη*». Επίσης, δυνάμει της διάταξης του άρθρου 49 παρ. 1 του πδ/τος 191/2003 (Οργανισμός του ΥΠΠΟ): «*Οι Εφορείες Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας είναι αρμόδιες για τα σπήλαια και τα παλαιοντολογικά κατάλοιπα, για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη, ήτοι τον εντοπισμό, έρευνα, ανασκαφή, μελέτη καθώς και την προστασία αυτών και των πάσης φύσεως ευρημάτων που προέρχονται από αυτά*». Από τις ανωτέρω διατάξεις,

καθίσταται σαφές ότι η αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού περιορίζεται στα σπηλαιο, στα οποία έχουν εντοπιστεί ευρήματα, που προδίδουν ανθρώπινη παρουσία (Παπαθανασογλου και Παινέση, 2006)». Πλέον, με το άρθρο 20 του Νέου Οργανισμού του ΥΠΠΟΑ (πδ/γμα 104/2014) η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας είναι ενιαία για όλη την Ελλάδα, με έδρα την Αθήνα.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι σήμερα η προστασία των σπηλαίων γίνεται μέσω της αρχαιολογικής νομοθεσίας, με κριτήριο τη σύνδεση των ευρημάτων με την ιστορία του ανθρώπου. Αυτό δυσχεραίνει και καθιστά δυσκίνητη την προστασία τους, ιδίως διότι η διακρίβωση της σύνδεσης ενός σπηλαίου με την ανθρώπινη ύπαρξη, τις περισσότερες φορές, δεν είναι άμεσα εμφανής, δεδομένου ότι πολλές φορές απαιτούνται πολύχρονες και συστηματικές ανασκαφικές εργασίες. Το διοικητικό ζήτημα που τίθεται είναι ποιος φορέας τα προστατεύει μέχρι να εντοπιστούν αυτά τα ευρήματα, αλλά και αντίστοιχα, ποια υπηρεσία είναι αρμόδια για όσα δεν προκύπτει να παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι, μέχρι σήμερα, δεν έχει εκδοθεί ο προβλεπόμενος από το άρθρο 18 του Συντάγματος ειδικός νόμος, που θα καθορίζει αυτοτελώς το ιδιοκτησιακό καθεστώς των σπηλαίων.

Η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας Σπηλαιολογίας (Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας Σπηλαιολογίας, 2015) σε έγγραφο της διατυπώνει με σαφήνεια την άποψη που έχει καθορίσει και τη μέχρι τώρα διοικητική της προσέγγιση: «*Τα σπηλαιο θεωρούνται “εν δυνάμει αρχαιολογικοί χώροι”, οι οποίοι χρήζουν, ακόμα και αν δεν έχουν ανακαλυφθεί αρχαία κατάλοιπα στο εσωτερικό τους, έρευνας, μελέτης και προστασίας. Η Εφορεία διενεργεί την απαιτούμενη έρευνα για τη διαπίστωση της ύπαρξης αρχαιοτήτων*».

Παλιοντολογικά κατάλοιπα

Τα παλιοντολογικά κατάλοιπα τυγχάνουν και αυτά προστασίας με τις ίδιες διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου (3028/2002), μόνον εφ' όσον συνδεθούν με την ανθρώπινη ιστορία και θεωρηθούν αρχαία μνημεία. Περαιτέρω, σε αυτά το καθεστώς επιστημονικής έρευνας και εντοπισμού δημιουργεί επιπλέον ζητήματα προς επίλυση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 36 παρ. 5 του ν. 3028/2002 συστηματικές ανασκαφές διενεργούνται και από το ΥΠΠΟ, αλλά και από επιστημονικούς και ερευνητικούς φορείς της ημεδαπής, με εξειδίκευση στον τομέα της αρχαιολογικής και παλιοντολογικής έρευνας.

Παράλληλα με τις ανωτέρω διατάξεις θεωρείται ότι ακόμα βρίσκεται σε ισχύ και ο ν. 5343/1932 «*Περί οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών*», ο οποίος στο άρθρο 307 όριζε ότι η ενέργεια παλιοντολογικών ανασκαφών απολελιθεμένων σπονδυλοζώων διενεργείτο κατόπιν αδειας της Εφορείας του Εθνικού Φυσιογνωστικού Μουσείου, η οποία εκορηγείτο μετά από πρόταση του Διευθυντή του Παλιοντολογικού Μουσείου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τον ανωτέρω νόμο επικαλείται και ο κοσμήτορας της σχολής Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο από 4.10.1990 έγγραφο του

προς το Υπουργείο Πολιτισμού, επ' ευκαιρία των προπαρασκευαστικών ενεργειών για τη σύνταξη του νέου, τότε, Οργανισμού του ΥΠΠΟ. Ειδικότερα, στο εν λόγω έγγραφο διατυπώνεται η άποψη ότι θα ήταν εσφαλμένη η ανάθεση διά νόμου των καθηκόντων παλιοντολογικών ερευνών και της φύλαξης και της παρουσίασης των σχετικών ευρημάτων στις κρατικές υπηρεσίες, καθώς, μεταξύ άλλων το Πανεπιστήμιο είναι ο μόνος οργανισμός που διαθέτει ικανό αριθμό γεωλόγων - παλιοντολόγων σε αντίθεση με το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η κατηγοριοποίηση του αρχαιολογικού νόμου σε κατάλοιπα που συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη και σε αυτά που δεν συνδέονται, θέτει, από μόνη της, σοβαρά προβλήματα, τα οποία μπορούν να συνοψισθούν στα εξής: 1. Η έννοια του συσχετισμού με την ανθρώπινη ύπαρξη δεν είναι επαρκώς αποσαφηνισμένη, καθώς στον ίδιο χώρο, αλλά σε διαφορετικό χρόνο, είναι δυνατή η συνύπαρξη του ανθρώπου και του απολιθώματος, 2. Τα περισσότερα αριθμητικά παλιοντολογικά ευρήματα (π.χ. ασπόνδυλα), που έχουν ζωή πολλών εκατομμυρίων ετών, δεν μπορούν να συσχετισθούν με την ανθρώπινη δραστηριότητα, 3. Ο εντοπισμός της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μια θέση ή ο εντοπισμός του παλιοντολογικού ευρήματος μπορεί να απαιτεί πολλά έτη ανασκαφών και ερευνών (Συνήγορος του Πολίτη, 2006). Εξ αιτίας αυτών των ασαφειών η σύγκρουση αρμοδιοτήτων μεταξύ Πανεπιστημίου και ΥΠΠΟ ήταν πολλές φορές έντονη.

Το κυριότερο συμπέρασμα από την ανάπτυξη όλης της προηγούμενης νομοθεσίας είναι ότι η άμεση προστασία, μέσω του αρχαιολογικού νόμου, των σπηλαίων και των παλιοντολογικών καταλοίπων ως πολιτιστικών στοιχείων, πραγματοποιείται, μόνον, εφ' όσον αυτά θεωρηθούν μνημεία και υπαχθούν στις διατάξεις του. Διαφορετικά, θα πρέπει να γίνει δεκτό, ότι, ελλειπόντων ειδικότερων προστατευτικών διατάξεων, αυτά προστατεύονται ως στοιχεία της φύσης σύμφωνα με τον ν. 3937/2011.

Πρέπει να τονιστεί ότι η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας του ΥΠΠΟΑ είναι η μόνη μέχρι σήμερα υπηρεσία που διαθέτει κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό για την προσέγγιση και μελέτη των συγκεκριμένων γεωμορφολογικών δομών και η ενεργοποίησή της έχει προσφέρει σημαντικότερο έργο στην προστασία του γεωπεριβάλλοντος. Είναι, όμως, σαφές ότι οι αρμοδιότητες της συγκεκριμένης υπηρεσίας από τις προαναφερθείσες διατάξεις περιορίζονται μόνο στις περιπτώσεις σπηλαίων και παλιοντολογικών καταλοίπων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

3. Παρατηρήσεις και προτάσεις επί του θεσμικού πλαισίου

Τα ζητήματα που αναδεικνύονται από τις ανωτέρω διατάξεις είναι ποικίλα και τα κυριότερα προβλήματα μπορούν να περιγραφούν ως εξής:

- Απουσία άμεσης θεσμικής προστασίας των γεωτόπων άνευ αναγκαιότητας έκδοσης οιασδήποτε διοικητικής πράξης.
- Άρνηση ευθείας ανάληψης αρμοδιοτήτων από τη διοίκηση σχετικά με τη φύλαξη και διατήρηση του γεωπεριβάλλοντος.

ντος, με αποτέλεσμα να καταβάλλονται προσπάθειες για τη μερική προστασία των γεωτόπων, μέσω άλλων διατάξεων και υπηρεσιών (π.χ. δασικός νόμος, αρχαιολογικός, νομοθεσία προστασίας υπογείων υδάτων κ.λπ.), κάτι το οποίο όμως δεν διασφαλίζει την επαρκή προστασία του αντικειμένου, καθώς δεν στοχεύει ευθέως σε αυτό.

- Έλλειψη κατάλληλα εξειδικευμένου προσωπικού στις υπηρεσίες που έχουν ως αρμοδιότητα την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών.

- Παράλειψη εκπόνησης κατάλληλων γεωλογικών μελετών κατά την αδειοδότηση ποικίλων δραστηριοτήτων, λόγω ελλείψεως θεσμικού πλαισίου.

- Μη θεσμική τυποποίηση των γεωτόπων και καθορισμός του πλαισίου των επιτρεπομένων επεμβάσεων και των αναγκαίων μελετών για τη διατήρησή τους.

Η νομική και πραγματική προστασία των γεωτόπων παρά την προσπάθεια που καταβλήθηκε στον ν. 3937/2011 για την εντονότερη προστασία του αβιοτικού περιβάλλοντος, δεν έχει επιτευχθεί. Οι γεωτοποι στην πράξη στερούνται προστασίας λόγω, κυρίως, της αναγκαιότητας διοικητικής αναγνώρισής τους ως προστατευόμενου περιβαλλοντικού αντικειμένου. Ως εκ τούτου πρέπει να προστατεύονται άμεσα, χωρίς ανάγκη προηγούμενης διοικητικής ενέργειας αναγνώρισης.

Από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο καταδεικνύεται η έλλειψη ολοκληρωμένης κατανόησης του προστατευτέου αντικειμένου, αλλά και ενεργού ενδιαφέροντος τόσο των πολιτών όσο και της διοίκησης. Για να ενεργοποιηθεί οιαδήποτε προστασία είναι αναγκαία η θεσμική κατηγοριοποίηση των γεωτόπων και ο καθορισμός του πλαισίου των επιτρεπομένων επεμβάσεων και των αναγκαίων μελετών για τη διατήρησή τους. Ανάλογα με αυτήν την κατηγοριοποίηση θα αποσαφηνισθούν οι κίνδυνοι και οι πιέσεις που δέχεται κάθε γεωτοπος ξεχωριστά. Περαιτέρω, η γεωδιατήρηση είναι αναγκαία να λαμβάνεται υπόψη τόσο στις μελέτες πριν την εκτέλεση ενός έργου (με εκτενείς έρευνες κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης), όσο και κατά τον χωροταξικό σχεδιασμό. Ως εκ τούτου, είναι επιβεβλημένη η άμεση προστασία από συγκεκριμένο φορέα της δημόσιας διοίκησης, ο οποίος θα μπορεί να εκτιμήσει την αναγκαιότητα διατήρησης, να ορίσει τα μέσα με τα οποία αυτή θα επιτευχθεί, να προβεί σε κυρώσεις στους παραβάτες και τέλος να καθορίσει τους τρόπους περαιτέρω ανάδειξης.

Για να πραγματοποιηθούν όλα τα ανωτέρω, απαιτείται τροποποίηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με την υιοθέτηση οριζόντιου θεσμικού πλαισίου που να στοχεύει ευθέως στην προστασία των γεωτόπων, αφού, φυσικά ληφθούν σοβαρά υπόψη οι σχετικές πάγιες αρμοδιότητες του ΥΠΠΟΑ. Παρατηρείται ότι μέχρι σήμερα, το καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο έχει εξαιρετικά περιορισμένη δράση στον τομέα της γεωδιατήρησης. Επίσης, είναι προφανώς αναγκαία η στελέχωση των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών που θα αναλάβουν αυτό το έργο με το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο θα μπορεί να εκτιμήσει και να

διαχειριστεί ζητήματα προστασίας και ανάδειξης της γεωλογικής κληρονομιάς της χώρας.

4. Η θεωρητική προσέγγιση προστασίας γεωτόπων

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας και ειδικότερα, η σχετικά νέα επιστήμη της κοινωνιολογίας του δικαίου, έχει αποπειραθεί να προσφέρει απαντήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα, αλλά και την ορθότητα των κανόνων δικαίου. Η εν λόγω επιστήμη αντιμετωπίζει το δίκαιο συστημικά, δηλαδή ως ένα φαινόμενο το οποίο συντίθεται από: α) τους κανόνες δικαίου, β) τα δικαιοδοτικά όργανα και γ) συμπεριφορές, συμφέροντα και κοινωνικές σχέσεις ή καταστάσεις. Έτσι μπορούμε να προσεγγίσουμε το νομικό σύστημα ως ένα «ανοικτό» σύστημα το οποίο ανταλλάσσει στοιχεία και πληροφορίες με το περιβάλλον του αποτελώντας, κατ' ουσίαν, ένα κοινωνικό φαινόμενο. Η θεώρηση αυτή επιτρέπει να εισέλθει στην επιστήμη της νομικής, η αναγκαία για την ύπαρξη της, διεπιστημονικότητα (*Ιντζεσίλογλου*, 2012). Σύμφωνα με τον Jean Carbonnier στη συνέντευξη που παραχώρησε στο περιοδικό «Droit» το 1986 (*Carbonier*, 1986), περί κοινωνιολογίας και κρίσης του δικαίου, χωρίζει τους κανόνες σε δύο κατηγορίες: Α. Στους ερμηνευτικούς ή συμπληρωματικούς της βούλησης, οι οποίοι μπορούν να αλλάζουν και στους οποίους η κοινωνιολογική μελέτη είναι ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο, καθώς αναδεικνύει τις τάσεις και πιθανές αποκρυσταλλώσεις συμπεριφορών, Β. Στους επιτακτικούς νόμους, οι οποίοι εκπληρώνουν παιδαγωγική λειτουργία, αν και ο συγγραφέας παραδέχεται ότι η νομοθετική πολιτική χαράσσεται περισσότερο από τον εμπειρισμό παρά από την *a priori* παραδοχή. Στη συνέχεια, επισήμανε ότι η νομοθεσία οφείλει να ξεπεράσει δύο σκοπέλους: την υποχρεωτική ομοιομορφία και την πλήρη νομοθετική αοριστία. Καταλήγει ότι ο νομικός πλουραλισμός είναι επιθυμητός, αρκεί να προτείνει επιλογές, βασισμένες σε ορθά ιστορικά και δημογραφικά στοιχεία, που να μπορούν να ικανοποιούν διαφορετικές κατηγορίες σκέψεων ή συμπεριφορών (*Carbonier*, 1986).

Κατά τη συστημική προσέγγιση του φαινομένου του δικαίου, η επιρροή ενός κανόνα δικαίου δεν διαμορφώνει μόνο το συγκεκριμένο θέμα που καθορίζει, ούτε μόνο το πλέγμα των ζητημάτων, τα οποία φαίνονται ως άμεσα επηρεαζόμενα. Ο κανόνας δικαίου επηρεάζει και επηρεάζεται από όλο το πλαίσιο των κοινωνικών και οικονομικών ισορροπιών ενός χώρου σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Οι επεμβάσεις σε τομείς που αρχικά φαίνονται απομακρυσμένοι από το αντικείμενο που χρήζει προστασίας, μπορούν όχι μόνο να το περιβάλλουν με έναν προστατευτικό κλοιό, αλλά και να το «φωτίσουν» αυξάνοντας την ηθική - κοινωνική και οικονομική του αξία. Αναλόγως του κινδύνου καταστροφής του περιβαλλοντικού αγαθού και σύμφωνα με τη συνειδητοποίηση της αξίας αυτού από τους πολίτες, είναι συνήθης η προσπάθεια δημιουργίας πλέγματος κανόνων, προτάσεων, κατευθυντηρίων οδηγιών και σχεδίων που θα στοχεύουν περισσότερο στην αρμονική συμβίωση και ευζωία περιβάλλοντος - ανθρώπου, παρά στην ευθεία διευθέτηση της σχέ-

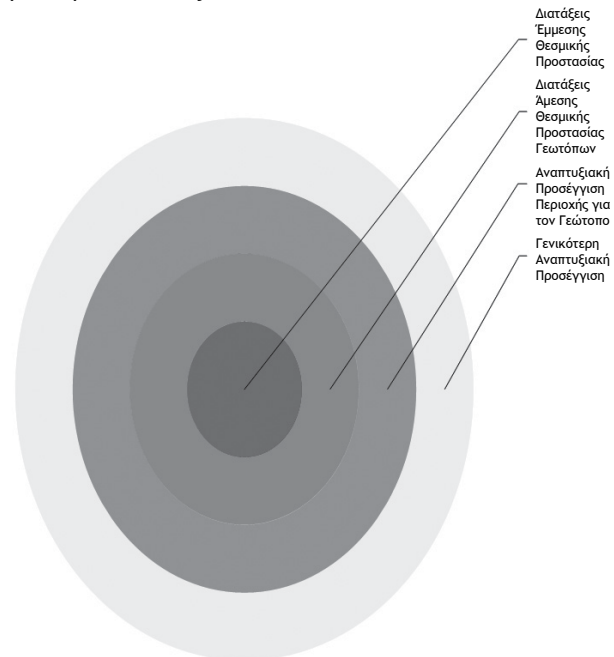
σης ανθρώπου - αξιακού αντικειμένου. Το ζήτημα, το οποίο ενδιαφέρει, είναι κατά πόσον ένα τέτοιο πλέγμα είναι επαρκές για την προστασία ενός περιβαλλοντικού αγαθού.

Με τη βοήθεια του διαχωρισμού των κανόνων σε «εκπαιδευτικούς - υποχρεωτικούς» και σε «ερμηνευτικούς - συμπληρωματικούς», σχηματικά το νομικό πλαίσιο προστασίας μπορεί να ιδωθεί ως ένας στόχος. Ο πυρήνας του εκφράζει το «δέον» και είναι ένα ασφαλές και συμπαγές πλαίσιο προστασίας των τόπων ή αντικειμένων με γεωλογική αξία, δεδομένου ότι αποτελούν στοιχεία του περιβάλλοντος και στοιχεία της πολιτιστικής - γεωλογικής κληρονομιάς της υφής. Οι γενικές αυστηρές διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αποτυπώνονται στις διεθνείς συμβάσεις, στις κοινοτικές οδηγίες, αλλά και στους εγχώριους νόμους προστασίας του περιβάλλοντος, είναι υποχρεωτικό να τηρούνται και να διασφαλίζουν προστασία στο σύνολο των μορφών και ιδιοτήτων αυτού που αποκαλούμε «περιβάλλον». Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να καθορίζονται τα όργανα και οι τρόποι, μέσω των οποίων θ' αποτρέπονται άμεσα οι καταστροφές και η μείωση της αξίας αυτών των στοιχείων.

Εφ' όσον θεωρηθεί ότι έχει επιτευχθεί η προστασία του «πυρήνα» του αντικειμένου με το απαιτούμενο νομικό και διοικητικό πλαίσιο, γεννάται το ζήτημα, εάν είναι αναγκαία η δημιουργία άλλων πλεγμάτων εμμεσότερης προστασίας. Εάν, δηλαδή, είναι απαραίτητη η ύπαρξη περισσότερων ομόκεντρων κύκλων. Η «αναπτυξιακή δυναμική» κάθε τόπου είναι εντελώς διαφορετική και ακόμα και αν, θεωρητικά, η ολοκληρωμένη προστασία θα ήταν ιδανικό να περιλαμβάνει το σύνολο του τοπίου εντός του οποίου δρα ο άνθρωπος, είναι πάρα πολλές φορές ανέφικτη, λόγω της ανωριμότητας των αντιλήψεων και των καταστάσεων. Άλλες φορές πάλι, μπορεί, κατ' ουσία, να λείπει οποιαδήποτε τέτοια ανάγκη, γιατί τόσο οι ιστορικές συνθήκες, όσο και τα σημερινά οικονομικά - κοινωνικά δεδομένα, να έχουν διαμορφώσει ένα εντελώς διαφορετικό «τοπίο» ανάπτυξης και οι κάτοικοι να είναι αδιάφοροι απέναντι σε οποιαδήποτε αλλαγή των ισορροπιών. Μια ακόμα διάσταση του θέματος αποτελεί το γεγονός ότι ο ρυθμός των αλλαγών σε έναν τόπο είναι απρόβλεπτος και μπορεί να κυμαίνεται από πολύ αργός ως και βίαιος, οφειλόμενος είτε σε φυσικά φαινόμενα είτε σε ανθρωπογενείς παραμέτρους.

Προκειμένου να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη προστασία των γεωτόπων, αυτοί πρέπει να εκλαμβάνονται ως ενιαία και αδιάσπαστα στοιχεία του περιβάλλοντος, τα οποία, όμως, απαιτούν, ιδιαίτερη και εξειδικευμένη αντιμετώπιση. Ακολουθώντας, αφού έχει εξασφαλιστεί η άμεση προστασία τους, μπορούν να υπαχθούν, σε ένα επιπλέον πλαίσιο προστασίας, όπως είναι αυτό των αρχαιολογικών ευρημάτων, αλλά αυτό προτείνεται να πραγματοποιείται σε ένα δεύτερο καταστατικό επίπεδο. Οι δύο ομόκεντροι κύκλοι που περιγράφηκαν αποτελούν τα αμεσότερα εργαλεία προστασίας. Ο τρίτος ομόκεντρος κύκλος αναφέρεται στον αναπτυξιακό σχεδιασμό που αφορά ευθέως τον γεώτοπο και ο τέταρτος στις αναπτυξιακές προτάσεις με βάση άλλες στοχεύσεις (π.χ. πολιτιστικές, τουριστικές, βιομηχανικές κ.τ.λ.). Προκειμένου, όμως, να υπάρχει μια αποτελεσματική έννομη προστασία και ένα

αποδοτικό πλαίσιο ανάπτυξης, οφείλουμε να ανατρέχουμε από την περιφέρεια προς το κέντρο του στόχου και ανάποδα, με σκοπό οι αποφάσεις και ενέργειες να βρίσκονται σε συνεχή ανάδραση με την πραγματικότητα του χώρου και του χρόνου, αλλά και με τη δεοντολογική προσέγγιση του γεωπεριβάλλοντος.

Διατάξεις
Εμμεσής
Θεσμικής
Προστασίας

Διατάξεις
Άμεσης
Θεσμικής
Προστασίας
Γεωτόπων

Αναπτυξιακή
Προσέγγιση
Περιοχής για
τον Γεώτοπο

Γενικότερη
Αναπτυξιακή
Προσέγγιση

Σε ορισμένες περιπτώσεις η προσπάθεια ένταξης σε συγκεκριμένες μορφές αναπτυξιακού σχεδιασμού (π.χ. γεωπάρκα) δύναται να αποβεί εξαιρετικά επικίνδυνα, δεδομένου ότι τα πραγματικά στοιχεία μπορεί να μην προσφέρουν κατάλληλο έδαφος για την επιδιωκόμενη ανάδειξη, ίσως διότι υστερούν σε σχέση με άλλα στοιχεία που προκρίνονται λόγω σπουδαιότητας ή ίσως διότι δεν υπάρχει η ωριμότητα αποδοχής μιας τέτοιας προσέγγισης από τους κατοίκους. Είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι τα Γεωπάρκα (ευρύτερες εκτάσεις προεξέχοντος γεωλογικού ενδιαφέροντος, αλλά και με ποικίλου ενδιαφέροντος στοιχεία) που έχουν αναγνωρισθεί από την UNESCO, αν και αναμφισβήτητα αποτελούν εξαιρετικές δομές προστασίας των γεωτόπων και οικονομικής ανάπτυξης των τοπικών κοινοτήτων, ωστόσο ουσιαστικά δεν κατοχυρώνονται από την ελληνική νομοθεσία πριν την τήρηση συγκεκριμένων όρων και διαδικασιών που απαιτούνται για την κήρυξη τους ως «φυσικών πάρκων». Σύμφωνα με το αρθρ. 5 παρ. γ του ν. 3937/2011 που τροποποίησε το αρθρ. 19 του ν. 1650/86 προβλέπεται στην κατηγορία των φυσικών πάρκων η δημιουργία γεωπάρκων. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι: «Όταν το φυσικό πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια ή δασική περιοχή ή όταν περιλαμβάνει μεγάλης σημασίας γεωτόπους, μπορεί να ονομάζεται ειδικότερα θαλάσσιο πάρκο, εθνικός ή περιφερειακός δρυμός ή γεωπάρκο, αντίστοιχα». Οι διοικητικές διαδικασίες αναγνώρισης περιφερειακών πάρκων απαιτούν την έκδοση ΠΔ που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής προεδρικό διάταγμα, ύστερα από γνώμη της «Επιτροπής Φύση 2000» και του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, με βάση ειδική έκθεση που τεκμηριώνει την οικολογική σημασία και τις προστατευ-

τέες αξίες της. Από την άλλη, οι διαδικασίες τιτλοδότησης τους από την UNESCO περιλαμβάνουν πολύ διαφορετικές και απαιτητικές παραμέτρους, δεδομένου ότι πρόκειται για αναπτυξιακές δομές για την αναγνώριση των οποίων είναι αναγκαίο να αιτηθεί κάποιος κρατικός ή ιδιωτικός φορέας. Συμπερασματικά, καμία αναπτυξιακή θεώρηση των γεωτόπων δεν μπορεί να υλοποιηθεί, εάν δεν υπάρχει το κατάλληλα καλλιεργημένο έδαφος, πάνω στο οποίο θα καρπίσει και ακόμα περισσότερο, κανένας σχεδιασμός στον χώρο δεν μπορεί να γίνει, εάν από τους ίδιους τους κατοίκους δεν «προσφερθεί» η γη. Οι «ψηφίδες» αυτής της αναπτυξιακής προστασίας είναι ο χώρος, η ιστορία και η αντίληψη για αυτήν, τα χαρακτηριστικά και τα οικονομικά δεδομένα της κοινωνίας και το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων. Ο Δρ. Ε. Δαμιανός πολύ εύστοχα διαπιστώνει: «Από τη στιγμή που η τοπική κοινωνία δεν γνωρίζει τις αξίες που εμπεριέχουν και το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα γεωλογικά τοπία ή δεν προκύπτουν άμεσα ή έμμεσα οικονομικά οφέλη για αυτήν, το ενδιαφέρον της για την προστασία, αποκατάστασή, ανακήρυξη, ανάδειξη και αξιοποίησή τους θα συνεχίσει να είναι μειωμένο έως ανύπαρκτο» (Δαμιανός, 2013). Σε αυτό το παζλ αντιλήψεων - Βουλήσεων και ενεργειών δεν συμμετέχουν μόνο οι κάτοικοι των οικισμών, αν και διατελούν τον σημαντικότερο ρόλο. Για παράδειγμα, Πανεπιστημιακά και Πολυτεχνικά ιδρύματα, περιβαλλοντικοί - φυσιολατρικοί σύλλογοι, επιχειρηματίες και πολλοί άλλοι, έρχονται να συνθέσουν -με διαφορετικό μερίδιο ο καθένας- την εικόνα, μέσα από την οποία θα προκύψει η εφικτότητα ή μη της αναπτυξιακής σχεδίασης.

5. Συμπεράσματα

Η εξέταση των ζητημάτων που αναδείχθηκαν οδήγησε στο συμπέρασμα ότι είναι έντονη η παράλειψη προστασίας και ανάδειξης των γεωτόπων τόσο από το κράτος όσο και από τους πολίτες και επομένως, είναι αναγκαία η θέσπιση διατάξεων άμεσης προστασίας των γεωτόπων, προκειμένου να διασωθεί η γεωλογική μας κληρονομιά. Για να γίνει αυτό, είναι προαπαιτούμενο να αλλάξει εκ βάθρων η αντίληψη της προστασίας του περιβάλλοντος και να τύχουν ίσης προσοχής και σεβασμού τα αβιοτικά με τα βιοτικά στοιχεία της φύσης. Οι γεωτόποι αξίζουν και χρήζουν προστασίας. Προκειμένου να διασωθεί η γεωλογική μας κληρονομιά, είναι αναγκαίο να προστατεύονται ευθέως από τη νομοθεσία και σε δεύτερο επίπεδο μπορούν να υπαχθούν, σε ένα επιπλέον πλαίσιο προστασίας που θα αγκαλιάζεται από τα τοπικά σχέδια ανάπτυξης με στόχο την ευημερία των περιοχών. Η παράλειψη προστασίας των γεωτόπων οφείλεται στην ανεπάρκεια και στους φραγμούς των θεσμικών προβλέψεων, αλλά και στους ανεπιτυχείς τοπικούς και ευρύτερους αναπτυξιακούς σχεδιασμούς. Αποτέλεσμα του τελευταίου παράγοντα είναι η πλημμελής χρησιμοποίηση των κατάλληλων εργαλείων, όπως η εκπαίδευση, η ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων και ο τουρισμός. Η ολοκληρωμένη προστασία του γεωπεριβάλλοντος μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της σύνδεσης και της ενιαίας αντιμετώπισης με το ανθρωπογενές περιβάλλον. Κινητήρια δύναμη διαμόρφωσης της προστασίας αυτής είναι, ιδίως, οι ίδιοι οι κάτοικοι της περιοχής.

Κάθε περιοχή είναι εντελώς διαφορετική και οι αναπτυξιακοί σχεδιασμοί που στοχεύουν στην προστασία των γεωτόπων

οφείλουν να προσαρμόζονται, αναλόγως των αναγκών και των δυνατοτήτων κάθε κοινωνίας, μέσα σε ρεαλιστικό χρόνο. Για τις τοπικές κοινωνίες, η γεωλογική κληρονομιά έχει αξία, εφ' όσον εκδηλώσουν την επιθυμία να διαχειριστούν τον χώρο τους με βάση την αντίληψη ότι δεν ανήκουν σε δύο διαφορετικές οντότητες (φύση - άνθρωπος), αλλά σε μία ολότητα με ιστορική εξέλιξη, η οποία έχει αποτυπωθεί τόσο στον χώρο όσο και στον πολιτισμό των κατοίκων. Προκειμένου, όμως, να καταστεί εφικτός οποιοσδήποτε σχεδιασμός προστασίας και ανάδειξης, θα πρέπει πρωτίστως να εστιάσουν οι προσπάθειες του κράτους και των τοπικών κοινωνιών στην άμεση θεσμική επίλυση των ζητημάτων που αποτελούν τροχοπέδη στον σεβασμό και στη διάσωση των γεωτόπων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Carbonier J. (1986), «Κοινωνία, Δίκαιο, Ηθική - Πέντε κείμενα», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα - Κομοτηνή 1993, σ. 74-89.
- Βλάντου Α. (2010), «Το τοπίο ως αντικείμενο νομικής προστασίας: σχέσεις και αντιφάσεις μεταξύ κανόνων δικαίου και πραγματικότητας», Νόμος και Φύση, Οκτώβριος 2010.
- Γεμεντζή Γ., Π. Ζαχαρός (2013), «Η προστασία και διαχείριση του Ελληνικού τοπίου στο χωρικό σχεδιασμό», σε: www.citybranding.gr/2013/04/blog-post_3.html
- Δαμιανός Ε. (2013), «Οι Ελληνικοί φυσικοί και ανθρωπογενείς γεωτόποι και η συμβολή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας», ΑΠΘ, Διδ. Διατριβή.
- Ζούρος Ν. (2005), «Γεωπεριβάλλον και Περιβαλλοντικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα σε Γεωπάρκα», 1ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ισθμός Κορίνθου, Σεπτέμβριος 2005.
- Θεοδοσίου Ε. (1997), «Γεωδιατήρηση και ΕΕ», 2ο Διεθνές Συμπόσιο «Μνημεία της Φύσης - Γεωλογική Κληρονομιά, Αθήνα 2001.
- Ιντζεσίλογλου Ν. (2012), «Κοινωνιολογία του Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, σ. 36-42.
- Παϊτά Δ. (2003), «Θεσμικό Πλαίσιο Μεταλλευτικής Δραστηριότητας», Ανακοίνωση στην ημερίδα «Σύγχρονες εξελίξεις και προοπτικές ανάπτυξης μεταλλευτικής και μεταλλουργίας», ΤΕΕ, Αθήνα, 15 Μαΐου 2003.
- Παπαθανασόγλου Α., Μ. Παινήση (2006), «Τα σπήλαια και η Προστασία τους», Ανεξάρτητη Αρχή.
- Συνήγορος του Πολίτη (2006), αριθ. πρωτ. υποθ. 6184/20.04.06.
- UNESCO (1994), <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>
- ΥΠΕΚΑ (2010), «Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου "Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις"», σε: www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c.../d-bio-eis_3.pdf
- ΥΠΕΚΑ (2014), σε: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sn%5B524%5D=3287&language=el-GR>
- ΥΠΟΑ (2015), Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας (2015), ΥΠΠΟ, ΥΠΟΑΙΘ/ΓΔΑΠΚ/ΕΠΣ/ΤΑΠΠ/36447/19973/614/307/03.03.15.
- Φασουλός Χ. (2011), «Δυνατότητες Προστασίας και Καταγραφής της Γεωλογικής κληρονομιάς κατά την εκπόνηση ΜΓΚ», σε Ημερίδα με θέμα: «Οι μελέτες Γεωλογικής Καταλληλότητας (ΜΓΚ) στα πλαίσια εκπόνησης ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ: Προβλήματα και δυνατότητες», Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Ηράκλειο 2011, σε: www.geoteepk.gr/.../Geological%20heritage%20Fasso
- Φέρμελη Γ., Κουτσουβέλη Α. (2006), «Τα πετρώματα με απλά λόγια», Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης.

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 23, Τηλ.: 210 3678800 (30 γραμμές), ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 2, Τηλ.: 210 3607521,
ΠΕΙΡΑΙΑΣ Φίλωνος 107-109, Τηλ.: 80 111 70 111, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ Φράγκων 1, Τηλ.: 2310 532134,
ΠΑΤΡΑ Κανάρη 28-30, Τηλ.: 2610 361600

www.nb.org • e-mail: info@nb.org